

УДК [339.9+338.43-049.5]:355.01

А. В. Світлична,

к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права,

Полтавський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3674-5787>

Н. В. Дем'яненко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри підприємництва і права,

Полтавський державний аграрний університет,

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3516-2715>

Р. О. Гаряга,

здобувач ступеня вищої освіти магістр, спеціальності 076 Підприємництво, торгівля

та біржова діяльність, Полтавський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-6967-1976>

О. Ю. Вишар,

здобувач ступеня вищої освіти магістр, спеціальності 076 Підприємництво, торгівля

та біржова діяльність, Полтавський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-9903-8261>

М. В. Мурлян,

здобувач ступеня вищої освіти магістр, спеціальності 076 Підприємництво, торгівля

та біржова діяльність, Полтавський державний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-8361-285X>

DOI: 10.32702/2306-6792.2023.19.68

ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

A. Svitlychna,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Law,
Poltava State Agrarian University

N. Demyanenko,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship and Law,
Poltava State Agrarian University

O. Vyshar,

Master's degree student, specialty 076 Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity, Poltava State Agrarian University

R. Hariaha,

Master's degree student, specialty 076 Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity, Poltava State Agrarian University

M. Murlan,

Master's degree student, specialty 076 Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity, Poltava State Agrarian University

ACTIVITIES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES OF UKRAINE DURING MARTIAL LAW

У статті проаналізовано діяльність сільськогосподарських підприємств України в умовах воєнного стану. Зазначено, що впродовж 2022—2023 років аграрний сектор України пройшов через суттєві зміни, а виробництво зерна, овочів і фруктів зменшилося. Досліджено, що у 2022 році валовий збір зернових і зернобобових культур знизився на 18,2 %, а овочів зменшився на 79,7 %. Водночас виробництво плодових і ягідних культур зросло на 3,6 %, що пояснюється збільшенням урожайності на 3,6 %, незважаючи на зменшення площі на 24,4 %. Зазначено, що аграрії втратили значні площі землі через окупацію та замінування, а також стали жертвами наслідків катастрофічного підриву Каховської гідроелектростанції. Війна суттєво ускладнила експорт продукції, що призвело до зниження доходів та

ефективності діяльності аграрних підприємств загалом. Зроблено висновок, що незважаючи на серйозні труднощі, українські сільськогосподарські підприємства продовжують працювати і знаходять шляхи для вирішення своїх виробничих проблем. Вони продовжують вносити вклад у економіку України. Проаналізовано, що у 2022 році сільськогосподарські підприємства Полтавської області, навіть при зменшенні рентабельності, все ж залишалися прибутковими.

The article analyzes the activities of agricultural enterprises in Ukraine during the war. It was noted that during 2022—2023, the agricultural sector of Ukraine went through significant changes, and the production of grain, vegetables, and fruits decreased. It was studied that in 2022 the gross harvest of grain and leguminous crops decreased by 18.2 %, and the production of vegetables decreased by 79.7 %. The occupation and loss of sales channels affected the grain and leguminous production volume in Ukraine. In 2022, Ukraine lost more than 94 million tons of grain harvest, or 18.2% compared to 2020. Grain is the main component of Ukrainian agricultural exports, among all areas of agro-industrial production, it suffered the most. At the same time, the production of fruit and berry crops increased by 3.6 %, which is explained by the increase in productivity by 3.6 %, despite the decrease in the area by 24.4%. Fruit growing also migrated from traditional Ukrainian regions. In 2022, Cherkasy region (+30 %), Kirovohrad region (+26 %), and Lviv region (+9 %) began to grow more fruits. It is noted that farmers lost large areas of land due to the occupation, and also became victims of the catastrophic explosion of the Kakhovka Hydroelectric Power Station. The war had a negative impact on the possibility of exporting products, which led to a decrease in income and the efficiency of agricultural enterprises in general. It was concluded that despite serious difficulties, Ukrainian agricultural enterprises continue to work and find ways to solve their production problems. They continue to contribute to the economy of Ukraine. It was analyzed that in 2022, agricultural enterprises of the Poltava region, even with a decrease in profitability, still remained profitable. To support producers, the Ukrainian government suspended import duties on materials used for its storage, simplified the rules for registering agricultural machinery and trucks, and introduced a system of grants to small farms. The state credit program "Affordable Loans 5-7-9" was expanded in order to cover more enterprises, including medium and large ones.

Ключові слова: сільське господарство, ефективність, валовий збір, вирощування продукції, підприємництво, інвестиційна підтримка.

Key words: agriculture, efficiency, gross harvest, production, entrepreneurship, інвестиційна підтримка.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Аграрний сектор є одним із найбільших в економіці України. У 2021 р. близько 14 % населення країни було зайнято в сільськогосподарському виробництві, що становило 10,9 % ВВП країни та 41 % експорту. Україна є одним із найбільших світових експортерів зернових, і її частка на світовому ринку виросла за останнє десятиліття. Станом на 2021 р. на Україну припадало понад 40 % світового експорту соняшникової олії, понад 10 % кукурудзи та ячменю та близько 10 % пшениці та ріпаку [5].

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну завдало великої шкоди аграрному сектору України. На площі, які безпосередньо постраждали внаслідок воєнних дій, припадало близько 36 % довоєнного вирощування зернових у країні. Близько 30 % території України може бути заміновано [5].

Українські сільськогосподарські виробники понесли значні втрати не лише у вигляді зруйнованих територій і зіпсованих врожаїв, але і у вигляді втрати можливостей вільно експортувати власну продукцію. Це негативно вплинуло на отриманий прибуток та ефек-

тивність діяльності сільськогосподарських підприємств в цілому. Детальний аналіз проблем, з якими зіштовхнулися сільськогосподарські підприємства, дозволить знайти шляхи їх вирішення.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання впливу війни на діяльність сільськогосподарських підприємств України розглядається наступними науковцями: Агакерімова Р. [1], Матвеев М. [3], Негрей М., Костенко І. [7], Трофімцева О. [8] та ін. Але проблеми, що пов'язані з військовими діями в Україні (виробництво продукції, ефективність підприємств) є недостатньо проаналізованими.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета дослідження полягає в узагальненні дослідження впливу війни на діяльність сільськогосподарських підприємств України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У зв'язку з війною в Україні найбільших втрат сільськогосподарських підприємств зазнають: через руйнування виробничих потужно-

стей; внаслідок фактичної зупинки інвестиційних проєктів через надвисокі інвестиційні ризики; внаслідок скорочення працездатного населення, яке вимушено покинуло Україну, або було мобілізоване чи загинуло внаслідок воєнних дій; через зруйновану транспортну інфраструктуру, частково заблоковані порти, запроваджені обмеження на транскордонні валютні платежі — протягом 9 місяців війни втрачено понад 30 % експорту; через звуження спектру вітчизняних товарів, дефіцит імпорту енергоресурсів, дефіцит торгового балансу, настрої населення — посилюється тиск на інфляцію та валютний курс [6].

Дані чинники негативно вплинули на аграрну сферу. Проаналізуємо обсяги вирощування продукції в сільськогосподарських підприємствах України у 2020—2022 рр. (табл. 1).

Окупація і втрата шляхів збуту вплинули на обсяг виробництва зернових та зернобобових в Україні. У 2022 р. держава втратила понад 94 млн тонн врожаю зерна або 18,2 % відносно 2020 р. Зерно — це головна складова українського агроекспорту, серед усіх напрямків агропромислового виробництва воно постраждало найбільше.

Окупація та активні бойові дії вплинули на втрату до 80 % врожаю у Запорізькій, Донецькій та Луганській областях. Сильно постраждала економіка Херсонщини, частина території області була звільнена у кінці 2022 р., певні райони області й досі перебувають в окупації. Також до 50 % врожаю втратила Харківщина, Одещина, Миколаївщина та Вінниччина. Внаслідок війни українські аграрії також втратили найдешевший шлях експорту своєї продукції на зовнішній ринок — морем. Альтернативою став наземний і річковий транспорт, однак таке транспортування коштує дорожче. Низькі ціни на агропродукцію та збільшення вартості послуг транспортування призвели до того, що фермери втратили більшу частину прибутку від продажу продукції. Як наслідок, багато фермерів відмовились збирати врожай, наприклад, великий відсоток врожаю кукурудзи у 2022 р. залишився зимувати на полях. Проблем додали і регулярні відключення електроенергії, які виводили з ладу обладнання [2].

Урожай гречки у 2022 р. зріс на 5,3 %, що є унікальною ситуацією. Причиною даних змін є: гречка — внутрішня культура держави, що не експортується; незначні обсяги вирощування гречки до війни (в порівнянні з пшеницею і кукурудзою); Україна 50 % об'єму власного споживання гречки до війни експортувала переважно із росії.

Таблиця 1. Обсяги вирощування продукції в сільськогосподарських підприємствах України, 2020—2022 рр.

Показники	Роки			2022 р. до 2020 р., %
	2020	2021	2022	
Зернові та зернобобові:				
зібрана площа, га	11141,8	11744,9	8417,2	75,5
валовий збір, тис ц	517179,6	696891,1	423152,3	81,8
урожайність, ц/га	46,4	59,3	50,3	108,4
в т. ч. гречка:				
зібрана площа, га	46,5	54,4	88,6	190,5
валовий збір, тис ц	531,5	540,9	1061,8	199,8
урожайність, ц/га	11,4	9,9	12,0	105,3

Джерело: сформовано авторами на основі [4].

Таблиця 2. Обсяги вирощування продукції в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, 2020—2022 рр.

Показники	Роки			2022 р. до 2020 р., %
	2020	2021	2022	
Зернові та зернобобові:				
зібрана площа, га	787,6	794,1	668,6	84,9
валовий збір, тис ц	41175,9	49676,2	41058,5	99,7
урожайність, ц/га	52,3	62,6	61,4	117,4
в т. ч. гречка:				
зібрана площа, га	1,6	1,4	4,3	в 2,7 р. б.
валовий збір, тис ц	17,0	11,7	70,0	в 4,2 р. б.
урожайність, ц/га	10,5	8,0	16,3	155,2

Джерело: сформовано авторами на основі [4].

Війна суттєво вплинула на життєво необхідний сільськогосподарський сектор Полтавської області, включно із переважно дрібними виробниками. Це змушує виробників рятувати врожай, шукати нові ринки збуту продукції та планувати майбутній сезон вирощування сільськогосподарських культур за умов невизначеності й неповної інформації.

Обсяги вирощування продукції в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області у 2020—2022 рр. наведено в табл. 2.

Отже, більше гречки стали вирощувати сільськогосподарські підприємства Полтавської області — в 4,2 рази більше у 2022 р. в порівнянні з 2020 р. Також згідно даних державного комітету статистики України, зросли обсяги виробництва гречки і в Чернівецькій області.

Вирощування фруктів також мігрувало з традиційних українських регіонів. У 2022 р. більше фруктів стали вирощувати Черкащина (+30 %), Кіровоградщина (+26 %) та Львівщина (+9 %). Миколаївська область збрала вдвічі більше винограду, ніж торік, Черкаська область увійшла в 10 регіонів з вирощування вишні [2].

Найбільше постраждали яблука, їх врожай впав на 12 % та полуниця — у 2022 р. її збрали менше на 13 %. Загалом внутрішнє вирощування фруктів у 2022 р. скоротилось на 10,2 %. Са-

Таблиця 3. Обсяги вирощування плодівих та ягідних культур в сільськогосподарських підприємствах України, 2020—2022 рр.

Показники	Роки			2022 р. до 2020 р., %
	2020	2021	2022	
Культури плодівих та ягідних:				
зібрана площа, га	43,5	42,7	32,9	75,6
валовий збір, тис ц	3405,0	4642,2	3525,9	103,6
урожайність, ц/га	77,4	108,7	105,6	136,4
Виноград:				
зібрана площа, га	24,5	22,1	17,6	71,8
валовий збір, тис ц	986,5	1015,4	825,3	83,7
урожайність, ц/га	40,3	46,0	46,9	116,4

Джерело: сформовано авторами на основі [4].

Таблиця 4. Обсяги вирощування плодівих та ягідних культур в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області, 2020—2022 рр.

Показники	Роки			2022 р. до 2020 р., %
	2020	2021	2022	
Зібрана площа, га	0,7	0,9	0,4	57,1
Валовий збір, тис ц	35,9	44,1	51,8	144,3
Урожайність, ц/га	42,8	48,3	103,5	в 2,4 р. б.

Джерело: сформовано авторами на основі [4].

Таблиця 5. Обсяги вирощування овочів відкритого ґрунту в сільськогосподарських підприємствах України, 2020—2022 рр.

Показники	Роки			2022 р. до 2020 р., %
	2020	2021	2022	
Зібрана площа, га	22,7	20,4	6,0	26,4
Валовий збір, тис ц	12101,8	11300,9	2453,1	20,3
Урожайність, ц/га	529,3	548,1	389,7	73,6

Джерело: сформовано авторами на основі [4].

дівництво також сильно залежить від наявності води, тому багато підприємств релокувались в регіони де є доступ до систем зрошення та можливий збут продукції [2].

Обсяги вирощування плодівих та ягідних культур в сільськогосподарських підприємствах України у 2020—2022 рр. наведено в табл. 3.

Отже, в цілому можна зробити висновок, що в 2022 р. валовий збір плодово-ягідних культур зріс до 3525,9 тис. ц, що на 3,6 % більше ніж у 2020 р. Позитивна зміна відбулася лише за рахунок зростання урожайності до 105,6 ц/га, що на 36,4 % більше ніж у 2020 р. При цьому площа багаторічних насаджень зменшилась на 24,4 %, а винограду — на 28,2 %.

Обсяги вирощування плодівих та ягідних культур в сільськогосподарських підприємствах Полтавської області у 2020—2022 рр. наведено в табл. 4.

Отже, хоча природно-кліматичні умови і сприяли збільшенню врожайності в 2,4 рази, але у зв'язку з проблемами зі збутом та електроенергією для зберігання керівники сільсько-

господарських підприємств зменшили площу садів до 0,4 га, що на 42,9 % менше ніж в 2020 р.

У Полтавській області виноград у 2020—2021 рр. не вирощували. У 2022 р. згідно даних сайту Державного комітету статистики України дані про вирощування теплолюбивої культури не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України "Про офіційну статистику" щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності. У 2022 році в Україні зібрали на 79,7 % менше овочів відкритого ґрунту, у порівнянні з 2020 р. (табл. 5).

Найбільше постраждав урожай томатів, обсяг його впав майже вдвічі, адже до великої війни 25 % продукції було вирощено на Херсонщині. Вплинула на обсяги виробництва томатів окупація регіону. Загалом овочівництво тяжіє до води, тому компенсувати втрату Херсонщини змогли аграрії Одеської області (більше на 15 %), адже на Одещині є зрошувальні системи та Черкаської області (+5 %) — регіон має вихід до Дніпра. Суттєвого дефіциту овочів в Україні не відбулось, адже багато аграріїв переорієнтували частину своїх сільськогосподарських земель на овочівництво, бо тут більший заробіток. Багато підприємств також релокувались з постраждалих регіонів. Неочікуваний приріст показала Сумська область. Регіон наростив виробництво капусти, картоплі та інших овочів. Загалом регіони України мають великий потенціал для вирощування овочів, проте, щоб повністю компенсувати втрату обсягів врожаю необхідно 2—3 роки, адже крім вирощування овочів необхідно побудувати інфраструктуру для зберігання та сортування [2].

У 2020—2022 рр. на сайті Державного комітету статистики України дані про вирощування овочів відкритого ґрунту не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України "Про офіційну статистику" щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Блокада Чорного моря і пошкодження сільськогосподарських підприємств збільшили витрати і ризики для виробництва та експорту зерна. Уряд України і міжнародна спільнота докладають значних зусиль, щоб зберегти логістичні маршрути експорту зерна. Зокрема, Чорноморська зернова ініціатива зменшила логістичні обмеження на транспортування Чорним морем. Це сприяло частковому відновленню експорту зерна. Але, навіть попри величезні зусилля, згідно даних Міністерства аграрної політики та продовольства України [6], станом на квітень 2023 р. експорт зернових зни-

звився на 13 % порівняно із попереднім маркетинговим роком.

В багатьох підприємствах при високому зборі врожаю відбулася утрата або знецінення валової продукції у зв'язку з недостатньою кількістю складських приміщень та проблемами зі збутом [1]. Середні ціни продукції сільськогосподарства, реалізованої сільськогосподарськими підприємствами України за 2020—2022 рр. наведені в табл. 6.

Аналіз даних таблиці свідчить, що відбулося зростання вартості виробництва продукції внаслідок зростання цін на добрива, паливе та насіння [9]. Станом на лютий 2023 р. загальні збитки українського сільськогосподарства оцінюються в 40,2 млрд дол. США, із них прямі збитки становлять 8,7 млрд доларів [5].

Щоб підтримати виробників, уряд України призупинив дію імпорتنих мит на матеріали, які використовуються для її зберігання, спростив правила реєстрації сільгосптехніки і вантажівок та запровадив систему надання грантів малим фермерським господарствам. Розширили державну кредитну програму "Доступні кредити 5-7-9" з метою охоплення більшої кількості підприємств, у тому числі середніх і великих. Проаналізуємо ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств Полтавської області (ТОВ "Промінь-Приват" та ТОВ Агрофірма "Зоря-Агро" Миргородського району, ДП "ДГ "Степне" Полтавського району) у табл. 7.

Отже, в досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Полтавської області у 2022 р. суттєво знизилась ефективність виробничої і збутової діяльності. Зокрема, у ТОВ "Промінь-Приват" рівень рентабельності виробництва знизився до 10,5 %, що на 23,0 в.п. менше ніж у 2020 р., в ТОВ Агрофірма "Зоря-Агро" — до 7,4 %, або на 12,6 в.п., в ДП "ДГ "Степне" — склав 9,8%. Значення показників вказують на те, що підприємствам бракуватиме коштів для розширеного відтворення. Найвища рентабельність спостерігалась у ТОВ "Промінь-Приват" — 10,5 %, — що пояснюється диференціацією виробництва та збе-

Таблиця 6. Середні ціни продукції сільського господарства, реалізованої сільськогосподарськими підприємствами України, 2020—2022 рр., грн/т

Показники	Роки						2022 р. до 2020 р., %	
	2020		2021		2022		грн	євро
	грн	євро	грн	євро	грн	євро		
Зернові та зернобобові	4794,1	139,4	6296,1	204,4	6399,7	177,8	133,5	127,6
Овочеві	4437,1	129,0	4679,6	151,9	14025	389,6	316,1	302,0
Плодові та ягідні	9140,2	265,7	8177,1	265,5	8126,4	225,7	88,9	85,0

Джерело: сформовано авторами на основі [4]. Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

реженням логістичних зав'язків поставки продукції. Серед основних проблем підприємства виділяють: недостатню кількість кваліфікованих працівників; слабкий захист прав власності й рейдерство; проблеми в розрахунках із торговими мережами; ризики, пов'язані з можливістю відімкнення електроенергії; непередбачувані дії держави та постійні зміни законодавства.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, за 2022—2023 рр. аграрна мапа України зазнала значних змін: знизилася виробництво зерна, овочів й фруктів. Згідно із останнім аналізом даних Державної служби статистики України в 2022 р. в порівнянні з 2020 р.

Таблиця 7. Ефективність підприємницької діяльності сільськогосподарських підприємств Полтавської області, 2018—2022 рр.

Показники	Роки					2022 р. до 2018 р., %
	2018	2019	2020	2021	2022	
ТОВ «Промінь-Приват»:						
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	15745,0	9319,0	11399,0	10012,0	2657,0	16,9
у т. ч. на 1 працівника	89,5	55,1	67,4	59,2	15,7	17,5
на 100 га сільськогосподарських угідь	370,8	219,3	268,3	235,6	62,5	16,9
Рівень рентабельності виробництва, %	33,5	12,3	22,0	16,8	10,5	x
ТОВ Агрофірма «Зоря-Агро»:						
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	13863,0	10780,0	13906,0	16224,0	6589,0	47,5
у т. ч. на 1 працівника	216,6	149,7	195,9	257,5	104,6	48,3
на 100 га сільськогосподарських угідь	3,7	3,0	3,9	4,6	1,9	49,8
Рівень рентабельності виробництва, %	20,0	7,6	3,7	9,8	7,4	x
ДП «ДГ «Степне»						
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн	2431	1634	2269	2181	1773	72,9
у т. ч. на 1 працівника	11,6	8,2	11,3	10,9	8,4	72,4
на 100 га сільськогосподарських угідь	73,5	49,4	68,6	66,0	53,6	72,9
Рівень рентабельності виробництва, %	25,8	18,7	15,8	17,6	9,8	x

Джерело: сформовано авторами на основі [фінансової звітності підприємств].

валовий збір зернових та зернобобових скоротився на 18,2 %, а овочів — на 79,7 %. При цьому виробництво плодових та ягідних культур зросло на 3,6 %, що при зменшенні площі на 24,4% пояснюється збільшенням урожайності на 3,6 %. Через окупацію українські аграрії втратили значні площі земельних угідь сільськогосподарського призначення. Дуже постраждали сільськогосподарські землі держави внаслідок підриву Каховської ГЕС. Катастрофічним наслідком війни є порушення логістичних маршрутів експорту продукції, що негативно вплинуло на отриманий дохід та ефективність діяльності підприємств в цілому.

Не зважаючи на те, що війна суттєво вплинула на аграрний сектор України, сільськогосподарські підприємства продовжують працювати, знаходять шляхи розв'язання проблем з виробництвом і збутом продукції й підтримують економіку держави. Сільськогосподарські підприємства Полтавської області у 2022 р., хоча і зменшили рівень рентабельності виробництва, але залишилися прибутковими та забезпечили надходження до бюджету країни.

Література:

1. Агакерімова Р. Ю. Вплив війни в Україні на національну та глобальну продовольчу безпеку. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2415> (дата звернення: 25.07.2023).

2. Вплив війни на аграрний сектор України: аналіз останніх даних Держстату. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2169/vpliv-viini-na-agrarnii-sektor-ukraini-analiz-ostannix-danix-derzstatu> (дата звернення: 15.08.2023).

3. Вплив війни на стан аграрної галузі в Україні. URL: <chrome-extension://efaidnbmninnibpcjpcglclefindmkaj/https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf> (дата звернення: 25.08.2023).

4. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.08.2023).

5. Матвеев М. Сільське господарство та ринок сільськогосподарських земель України: вплив війни. URL: <https://voxukraine.org/silskogospodarstvo-ta-rynok-silskogospodarskyh-zemel-ukrayiny-vplyv-vijny> (дата звернення: 10.08.2023).

6. Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua/> (дата звернення: 01.09.2023).

7. Негрей М.В., Тараненко А.А., Костенко І.С. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. Економіка та суспіль-

ство. Випуск № 40. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1474> (дата звернення: 15.08.2023).

8. Трофімцева О. Війна показала важливість агросектору. Як узяти нові висоти? URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/839762.html> (дата звернення: 25.08.2023).

9. Як відновити аграрну галузь. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/15/698035/> (дата звернення: 10.08.2023).

References:

1. Ahakerimova, R. (2023), "The impact of the war in Ukraine on national and global food security", available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2415> (Accessed 25 July 2023).

2. Visitukraine.today (2023), "The impact of the war on the agricultural sector of Ukraine: analysis of the latest data of the State Statistics Service", available at: <https://visitukraine.today/uk/blog/2169/vpliv-viini-na-agrarnii-sektor-ukraini-analiz-ostannix-danix-derzstatu> (Accessed 15 August 2023).

3. Economics.org.ua (2023), "The impact of the war on the state of the agricultural industry in Ukraine", available at: <chrome-extension://efaidnbmninnibpcjpcglclefindmkaj/https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf> (Accessed 25 August 2023).

4. State Statistics Service of Ukraine (2023), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed August 2023).

5. Matvieiev, M. (2023), "Agriculture and the agricultural land market of Ukraine: the impact of the war", available at: <https://voxukraine.org/silskogospodarstvo-ta-rynok-silskogospodarskyh-zemel-ukrayiny-vplyv-vijny> (Accessed 10 August 2023).

6. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine (2023), available at: <https://minagro.gov.ua/> (Accessed 01 August 2023).

7. Nehrei, M., Taranenko, A. and Kostenko, I. (2022), "The agricultural sector of Ukraine in the conditions of war: problems and prospects", *Ekonomika ta suspilstvo*. vol. 40, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1474> (Accessed 15 August 2023).

8. Trofimtseva, O. (2022), "The war showed the importance of the agricultural sector. How to take new heights?", available at: <https://interfax.com.ua/news/blog/839762.html> (Accessed 25 August 2023).

9. Epravda.com.ua (2023), "How to restore the agricultural industry", available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/15/698035/> (Accessed 10 August 2023).

Стаття надійшла до редакції 13.09.2023 р.